

JUL PÅ GUDMUNDSTJÄRN

Julen firades enkelt på Gudmundstjärn. Inga stora julkalas och bjudningar förekom efter vad Thea, Nils-Olofs Erikssons äldsta dotter, kunde minnas. Eftersom ingen i förväg kunde veta om vägarna var framkomliga en viss dag var det svårt att bjuda till kalas. Telefon fanns inte heller så kontakt med varandra fick man hålla på annat sätt än idag. Ibland gick det inte alls att ta sig fram mellan skogsgårdarna och till byn. Om det var möjligt, brukade någon från Gudmundstjärn gå eller åka skidor fram till Loning en gång i veckan. I första hand för att hämta post och dagstidningar, men ofta hade man smör med sig för att sälja eller byta till varor hos handlaren i Loning. Var vädret och väglaget lämpligt kom ofta "objudna gäster", de var alltid lika välkomna. Familjen på Gudmundstjärn hälsade också på utan att i förväg vara bjudna. "Man gick *till* varann på den tiden" sa Thea, dotter till siste bonden på Gudmundstjärn.

Höstresa

På senhösten, när marken frusit till och det kommit lagom mycket snö, gjorde Nils-Olof en tur fram till bygden, med häst och släde. Syftet med höstresan var att skaffa hem det mesta som behövdes för vintern. I första hand fotogen till lamporna och i den mån ekonomin tillät, basvaror som socker, vetemjöl och saltströmming. Lite lutfisk för julen köpte de också. Någon har sagt att "Nils-Olof var mera Lidens tidning

rädd om hästen, än sina döttrar". Ingen av döttrarna var någonsin betrodd att ta tömmarna. Inte heller var det tal om att köra i djup snö, i så fall skulle det skottas före hästen.

Julbad

Strax nedanför såghuset finns numer en liten timrad byggnad. Ursprungligen inrymde byggnaden den första lilla skvaltkvarnen på Gudmundstjärn och fanns då en bit längre nedströms bäcken, vid en liten damm. När den större kvarnen kom till, blev den gamla byggnaden "över" och kom att användas som tvättstuga, dvs. för förvaring av sår och laggkärl. Utanför fanns en värmare, att elda under för att få varmvatten. Klädtvätten utfördes utomhus och kläderna sköljdes i den lilla dammen. Under vintern tvättades, liksom på de flesta ställen, bara det allra nödvändigaste. Siste bonden på Gudmundstjärn, Nils-Olof Eriksson, kom på att han kunde utnyttja tvättstugan till "badrum". Genom att tillverka en träränna kunde Nils-Olof leda kallt vatten in genom väggen. På så vis behövde han endast bära in hett vatten från värmaren, till ett stort träkar och sedan spåda det till lagom temperatur. Förmodligen passade fler på att utnyttja

”badrummet”, efter honom! Troligtvis var det för kallt att julfada i den dragiga timmerstugan. Under slutet av nittonhundratjugotalet förbättrades de hygieniska villkoren avsevärt tack vare byggandet av den nya ladugården. Att kunna elda och värma vatten i ladugårdens tvättstuga gjorde det mer bekvämt och lättare att bada.

Julslakt

Naturligtvis slaktades julgrisen och kanske någon kalv eller ett får i god tid före jul. Lite kaffebröd bakades också och eventuella gäster bjöds på ”doppkopp” när det var helg. Att bjuda på mat när helst någon främmande dök upp var en självklarhet. Med de gängavstånd som var mellan gårdarna, behövdes det alltid ett mål mat till besökarna.

Julgran

Julgran brukade familjen ha. Ljusen i granen fick dock aldrig tändas på grund av brandrisken. Granen var också dekorerad med franskarameletter och kex. I övrigt kunde inte Thea minnas att det förekom något pynt förrän på senare tid. Nils-Olofs döttrar, Thea, Anna och Frida skaffade då till girlander och julbonader. Doften av nyskurat och kanske någon ny trasmatta, hjälpte till att skapa helgstämning.

Ljusstöpning

En numera så pass vanlig julförberedelse, som ljusstöpning förekom inte på Gudmundstjärn. Undantag var under första världskriget, när det var brist på det mesta, bland annat lysfotogen. Thea berättade att hon då fick hjälpa farmor Sara-Lena med att rensa, bulta och skira färtalg, och stöpa ljus. ”Men då var det av nödvändighet”, sa Thea, och inte en julförberedelse.

Julevangeliet

Naturligtvis ville Sara-Lena, som var djupt religiös, ha lite andakt. Julevangeliet lästes och Nils-Olof tvingades spela några julpsalmer. Känt var Nils-Olofs musikaliska läggning, men han kunde inte läsa noter. Vidare föredrog Nils-Olof mer profan musik, psalmmelodier var han inte alls intresserad av att lära. När Nils-Olof hade skaffat den första orgeln tyckte Sara-Lena att han åtminstone skulle lära sig julpsalmerna. Någon lärde dock Nils-Olof lite noter sedan Sara-Lena lyckats skaffa en koralbok. Troligen lärde sig Nils-Olof snabbt melodierna utantill efter att ha hört dem några gånger. Att mor Sara-Lena hade koralboken och postillan med under armen när hon kom till sonens hus för att fira jul hörde ändå till.

Julkappar

Julkappar förekom ytterst sparsamt. En julkapp Thea mindes, var när hon fick en bok av sin faster Ingrid. Det var Läsebok för
Lidens tidning

småskolan och en verkligt uppskattad gåva. Thea lärde sig läsa vid tre-fyra års ålder men fick inte börja skolan förrän hon var nio år. Vid det laget hade hon läst allt läsbart som fanns i huset. En ny egen bok i julklapp blev därför något extra.

Julotta

Att ta sig till julottan var sällan möjligt. En jul hade dock Thea och

ungsta system, Frida bestämt sig för ett julottebesök. Det var en s.k. "flenvinter" med lite snö och tö, så det var isigt och halt. Thea hade nya galoscher och tyckte sig väl rustad, medan Frida trädde ett par gamla sockor utanpå skorna. Det första som hände, när de steg utanför bron klockan tre på natten, var att Thea ramlade på ändan. Med sina gamla yllesockor klarade sig Frida mycket bättre. Med mycket hasande och halkande lyckades i alla fall systrarna ta sig fram till Loning. Under sin halkiga färd måste de också vara försiktiga så att inte lyktan de hade att lysa sig med, slocknade. När de kom fram till byn var det fortfarande mörkt i husen så det måste ha gått fort utför bergen. Hos första "grannen" framme i byn hade de en sparkstötting förvarad. Med sparken gick färden till systrarnas morfars hem i Hängsta lätt och därifrån fick de åka efter häst och slåde till kyrkan. Efter att ha tillbringat juldagen hos släktingarna, skjutsade deras morbror dem till Loning, varefter de fick dra på sockorna och galoscherna för att halka sig hem igen.

Juldagsgudstjänst

Ytterligare en julottefärd berättade Frida om. Några år senare, hade Frida och en kamrat som bodde på Mosjöholmstorpet, bestämt sig för att ta sig till kyrkan. Eftersom det var timmerdrivning på gång fanns det vid detta Lidens tidning

tillfälle en körväg. Tidigt på juldagsmorgon, vid tretiden, tog Frida lyktan och gav sig ensam iväg, de två-tre kilometrarna till granngården. Där fick hon sällskap av sin kamrat och hennes lillebror som var i tolv-årsåldern. Omvägen mot Mosjön tog längre tid än de beräknat. När ungdomarna kom fram till Indals kyrka, var julottan redan avklarad. På den tiden började julottan klockan sex, men följdes klockan åtta av juldagsgudstjänst. Ungdomarna fick alltså i stället vara med om juldagsgudstjänsten. Den unge brodern, som aldrig förstod att de missat julottan, skröt ändå med sitt "julottebesök". Efter kyrkbesöket begav sig han och system hemåt direkt. System hade ett spädbarn hos föräldrarna och måste därför hem för att amma. Frida kunde ta det lugnare och stanna hos morföräldrarna några timmar. När Frida på senare tid berättade om den julottefärden, funderade hon mycket över vad hon skulle tagit sig till, om lyktan slocknat när hon gick ensam i skogen.

Katarina Rönngren

Tack Lars-Åke för de vackra bilder du generöst ställt till Lidens Tidnings förfogande i detta nummer.

Lars-Åke Boman f. 1948 är verksam hos Lindéns Skyltar i Timrå sedan 38 år. Han är sedan många år en hängiven fritidsfotograf, som ofta har publicerats i både Dagbladet och Sundsvalls Tidning. Lars-Åke fotograferar helst årstidsbilder i naturen, kultur, turism och kyrkliga aktiviteter längs Indalsleden. Lars-Åke berättar gärna till sina vackra bilder och klassiska föredrag är bl.a. En resa längs Indalsleden, Alnön runt, Traditioner i Juletid och En resa genom årstiderna mfl. Lars-Åkes adress är: Lars-Åke Boman, Torsgatan 8, 861 34 Timrå, tel. 060 – 57 56 14. /AJ